

Holistisk planlagt afgræsningsprincip

Kvæg Mellem forvirring og forandring - hvordan kan vi redde kvæget fra klimakrisen?

© Colourbox

| INDBLIK

Troels Løwig Larsen

Kvægfagdyrlæge, Koveterinær Rådgivning & Support, faglig skribent

27.11.23

Husdyrproduktion og ikke mindst kvægholdet er under pres i klimadebatten, hvor kvæget udkældes for at være den største bidragsyder til udledning af drivhusgasser relateret til fødevareproduktion. Er der håb for kvæget i fremtiden, og er der produktionsmetoder, som kan ændre opfattelsen af kvægets rolle i en moderne husdyrproduktion?

Spørgsmålene er mange og forvirringen tæt på total, når vi diskuterer klimabelastningen fra kvægholdet med hinanden – både i offentligheden og under mere private former. Hvilke tal for klimabelastningen lægger vi hver især til grund for at vurdere effekten af primært methanudledningen? Gør vi os skyldige i bevidst eller ubevidst at påføre os selv væsentlige bias ved valg af kilder til vores viden om problemet? Gør det, at vi aldrig kommer til at diskutere klimabelastningen fra kvægholdet på en ligeværdig måde, men nøjes med at kaste forskellige tekniske tal om methanudledning i hovederne på hinanden?

Drøvtygning og metan

Der er ingen tvivl om, at vomomsætningen hos drøvtyggere forårsager en metanproduktion. Det er vi alle enige om, men uenigheden opstår ved spørgsmålet om, hvor stor en betydning det har for klimaet, og om forskellige produktionsmetoder har betydning for mængden af udledt metan pr. kg produceret kød eller mælk.

En meget intensiv kvægproduktion forbedrer klimaeffektiviteten og sætter derfor den danske oksekødsproduktion i et godt lys, idet den største mængde af kødet kommer fra mælkeproduktionen i form af primært tyrekalve og udtjente malkekøer. Kødkvæg på græs tillægges en højere methanudledning pr. kg produceret kød, og det skyldes blandt andet, at ammekoen ikke har nogen kødproduktion i sig selv, og at kødtilvæksten hos kalvene på græs er lavere end under intensive forhold.

Undersøgelser tyder dog på, at kokasser afsat på marken har 25 procent lavere methanemission end tilsvarende på stald, og at kokassen afsat på marken er grobund for et hav af insekter og dermed et væsentligt bidrag til biodiversitet. Spørgsmålet er, om vi overser nogle meget vigtige bidrag fra de store græssere til den globale klimabalace i vores iver efter at diskutere CO₂-ækvivalenter i detaljer relateret til forskelle i produktionsformer?

Økosystemer under pres

Ser man på klodens almentilstand lever vi med nogle store udfordringer. Klodens befolkning er stadig i vækst, udledningen af drivhusgasser stiger, velstanden stiger med øget forbrug til følge og ørkenområder breder sig mange steder. Blot for at nævne nogle af dem. I intensive landbrugsområder som hos os ser man desuden nedgang i artsrigdommen, både hvad angår dyr og planter, og i foråret under den 6 uger lange tørkeperiode talte man i landbruget og i pressen om mangel på foder til dyrene, faldende grundvandsspejl og potentielt behov for tørkehjælp. Det gik ikke så galt, vandet kom igen i store mængder, og ingen kan vel knap huske det mere. Men det viser noget om, at vores økosystemer er mere følsomme og sårbare, end vi måske er bevidste om i vores lille grønne danske oase.

Biolog og projektleder i Vejle Kommune, Bo Levesen, er af den overbevisning, at kvæg og andre græssere er fuldstændig essentielle for biodiversiteten og økosystemerne i det åbne landskab. Foto Privat.

Hvad siger videnskaben?

Går man ud i verden for at søge viden og inspiration til en mere overordnet vurdering af drøvtyggenes betydning for økosystemerne, støder man uvægerligt på videnskabsmanden Allan Savory. Han har viet sit liv til at forske i betydningen af de store flokke af græssere på savannerne i Afrika, og i fortiden de store flokke af bison på de amerikanske prærier.

Karakteristisk for flokkene er, at de flytter sig hele tiden. Rovdyrene opholder sig rundt om flokken for at skaffe sig byttedyr, og disse yder hinanden den mest optimale beskyttelse ved at holde sig tæt sammen i flokken. Under græsningen afsætter dyrene gødning og urin, ligesom de træder græs og gødning ned i jorden. Når der er ved at være ædt op, flytter flokken sig igen, og området får hvile en periode, til flokken vender tilbage. I mellemtiden er der vokset nye fødeemner frem, og jorden er tilført organisk materiale, som udvikler humuslaget i den øverste del af jordskorpen.

Fordelene ved et tykt lag humus i overfladen er, at det holder på næringsstoffer og vand, og at det medfører en binding af kulstof i jorden. Planternes rodnet vokser og kan nemmere finde vand. Det gør arealerne mindre sårbare overfor tørke, samtidig med at der sikres en god fremvækst af græs og andre planter, der så kontinuerligt kan give føde til dyrene. Og nok så vigtigt i den aktuelle kontekst, så ophobes der kulstof i jorden i stedet for at frigøre den til atmosfæren i form af drivhusgasser.

Allan Savory har vist i praksis, at man ved at bruge drøvtyggere til afgræsning af områder, som er ved at udvikle sig til ørken, kan reversere udviklingen og få genskabt frugtbarhed og vådområder. Han er ophavsmand til holistisk planlagt afgræsningsprincip og har etableret kursusvirksomhed om sit fagområde, så han kan give inspiration til landmænd over hele verden om denne lidt »gammeldags« og samtidig hypermoderne produktionsform.

Er det blot en drøm?

Et er teori og et andet praksis. Kan det overhovedet lade sig gøre at praktisere holistisk afgræsningsprincip i Danmark? Der er i hvert fald en flok entusiaster organiseret i Foreningen for Holistisk Planlagt Afgræsning (HOPLA). Blandt medlemmerne findes Michael Kjerkegaard, som driver sit landbrug med kødkvæg ved Vejle. På en del af områderne har der tidligere været dyrket korn gennem mange år, og det efterlod en overflade stort set uden humus øverst i jordskorpen. Det fik Michael til at tænke på, om man kunne drive et landbrug med husdyr på en anden måde. Han har blandt andet været på studietur til Colorado og gennemførte her et kursus hos Savory Instituttet. Det gav ham blod på tanden til at iværksætte sit dyrehold efter det holistiske afgræsningsprincip.

Han har cirka 100 moderdyr med kalve, som afgræsser naturområder i Vejle Ådal efter princippet med kortvarige intensive afgræsninger efterfulgt af flytning. Gennem de godt og vel 10 år, hvor Michael har benyttet holistisk planlagt afgræsningsprincip, er der bygget mere end 1 cm muldjord på om året. Det har bundet store mængder af kulstof i jorden, og muldlaget holder godt på vandet, hvilket mindsker følsomheden ved tørkeperioder. Han har også konstateret, at planternes rodnet er blevet meget længere. Det forhold, at der er målbare forbedringer relateret til denne driftsform, øger i høj grad troværdigheden, samtidig med at det åbner for nye perspektiver for fremtidens kvæghold.

Michael er ikke kun drevet af de klimamæssige fordele ved holistisk afgræsningsprincip. Han tænker overordnet i, hvordan han og familien gerne vil leve deres liv. Om hvordan de beslutninger, der træffes på bedriften, vil påvirke omgivelserne, familielivet, bæredygtigheden og økonomien. Alle beslutninger skal igennem en række overvejelser, før de gennemføres. Den eftertanke har gjort kål på en række spontane ideer og investeringer, som ikke ville have forbedret livet for familien og omgivelserne, men blot have påført nogle ekstra omkostninger, der havde reduceret friheden.

Der skal også være en god økonomi i det.

I modsætning til hvad mange nok ville tænke om alternative driftsformer, er Michaels forretning ikke kun drevet af et ønske om at gøre noget godt. Der skal også være en god økonomi i det, og derigennem være råd til også at kunne holde fri. Michael lægger ikke skjul på, at det også er en god forretning, der måske ikke giver den helt vildt store omsætning, men da omkostningerne er lave, sikrer det et pænt udbytte til familien Kjerkegaard.

CO₂-fordel til lokal produktion

Det røde oksekød er under beskyddning, og klimabelastningen ved produktionen er blevet meget mere synlig via angivelser af klimaaftryk, der nu kan ses på vores madvarer. Selvom vi har en stor kvægproduktion i Danmark, importerer vi netto cirka 20.000 tons oksekød om året. Det skyldes blandt andet, at vi eksporterer mange tyrekalve fra mælkeproduktionen, som lige så godt kunne fedes op herhjemme. Oksekødet fra Sydamerika har en ekstra høj klimabelastning, da man fælder regnskov for at skaffe arealer til produktionen. Det påfører oksekød en ekstra stor CO₂-belastning, som derved bliver meget større, end den ville være, hvis alt vores oksekødsindtag stammede fra noget, vi selv havde produceret, og endda ekstra godt, hvis det kommer fra kvæg på græs.

Flere end 450 kendte insektarter er direkte afhængige af kokassen. Foto Gert S. Laursen/Biofoto/Ritzau Scanpix.

Michael Kjerkegaard har ved sin produktion vist, at han kan indlejre kulstof i jorden via sin produktion. Gennem årene er humusindholdet i de øverste 90 cm af jordskorpen på hans jorder steget fra 1-2 procent til nu 6 procent. Det repræsenterer en stor indlejring af kulstof i jorden, som så ikke er frigjort i atmosfæren. Michael vil hævde, at hans produktionsform forbedrer klimaet, samtidig med at biodiversiteten er i klar fremgang. Dyrenes velfærd og trivsel er også i top, men

der mangler en mere officiel anerkendelse af denne produktionsform, fx ved en belønning for indlejring af kulstof i jorden. Det vil være et fint incitament for at fremme denne produktionsform som et af mange bidrag til at løse vores klimaudfordringer, mener han.

Mælkeproducenten

Mark Hardebøl driver en mælkeproduktion i nærheden af Ribe efter princippet om holistisk afgræsning. Besætningen består af 150 malkekøer med sæsonkælvning i april og maj, og dertil opdræt og stude. Dyrene afgræsser cirka 200 ha permanente græsarealer, og dertil indkøbes en mindre mængde græsensilage til at supplere fodringen med. Der benyttes hverken kraftfoder eller korn i produktionen.

Malkekøerne tilbydes nyt græs, som de afgræsser kortvarigt for at tage det mest næringsrige.

Mark beretter, at de på gården gør sig erfaringer med, hvordan man bedst udnytter arealerne, så man hele tiden sikrer sig en god græsvækst. Det betyder blandt andet, at malkekøerne tilbydes nyt græs, som de afgræsser kortvarigt for at tage det mest næringsrige, hvorefter de flyttes til nyt. Stude og ammetanter med kalve græsser efterfølgende samme areal, så der bliver »ryddet op«. Det sikrer en god genvækst, så der efter en hvileperiode atter er næring at hente.

Ligesom Michael Kjerkegaard bemærker Mark, at jorden gradvist er blevet bedre til at modstå tørkeperioder, og at der hurtigt er vækst i græsset igen, når der kommer regn. Han kalder sin produktion for »slow farming« og lægger vægt på, at han arbejder med naturen både i husdyrholdet og i jordbruget i stedet for imod. Dagligdagen går med at holde opsyn med dyrene og flytte dem mellem de forskellige folde. Markdrift fylder meget lidt, og der er meget få omkostninger til maskiner og ekstern arbejdskraft.

Produktionen er målt mod traditionel mælkeproduktion lav, men udgifterne til at drive produktionen er tilsvarende på et meget lavt niveau. Det gør, at økonomien er fin. Mark har ofte besøg på ejendommen af fx landbrugsskoler. Hans bedste råd til de unge er, at de skal tænke over at begrænse investeringer og satse på en enkel produktion til gavn for deres økonomi, frihed og naturen.

Biologens vinkel

Bo Levesen er biolog og projektleder i Vejle Kommune, og han står for en del projekter i Vejle Ådal. Bo står som en af de få biologer frem og udtrykker åbenlyst, at kvæg og andre græssere er fuldstændig essentielle for biodiversiteten og økosystemerne i det åbne landskab. Han ser gerne, at dyrene græsser på arealerne året rundt, og at de hele tiden bevæger sig rundt i flokke efter principperne i holistisk management. De 9 måneder om året med græsvækst vil han foretrække samgræsning med heste og geder, idet man derved holder landskaberne åbne og græsset nede ved

samspillet mellem de forskellige dyrearters præferencer. Om vinteren kan man også udsætte får til at rydde op og fjerne de visne plantedele, hvilket fremmer fremvæksten om foråret. Det gør også, at jorden hurtigere opvarmes, hvilket fremskynder alt liv i jordoverfladen.

Bo fremhæver også kokassen som noget helt særligt for biller og insekter. Flere end 450 kendte insektarter er direkte afhængige af kokassen, og derved skaber kokassen liv for faunaen direkte og indirekte, ved at insekterne også er fødeemner for andre arter. Afgræsningen og gødningen skaber tilsvarende liv for floraen, så derved kommer koen til at stå som en central spiller for biodiversitet – et forhold, som ikke fylder så meget i debatten.

I Vejle Ådal kører i øjeblikket et projekt, hvor man prøver at spore, hvorfra de store kvælstofudledninger kommer, som forstyrrer fisk og resten af økosystemet i Vejle Fjord. En afklaring af dette vil kunne sætte en specifik plan op for ådalen, og Bo Levesen håber, man kan lave en løsning, hvor nogle af – eller helst alle – marginaljorderne ned mod Vejle Ådal kan blive inddraget som permanente græsarealer. Disse vil udover at kunne levere føde til en række græssende dyr også være gavnlige ved at optage overskydende kvælstof fra landbrugsjorden, hvorfra vand naturligt ledes ned mod ådalen. Dette vil være en gevinst for vandmiljøet generelt, og forhåbentlig bidrage til at Vejle Fjord vil blive genoprettet.

Selvom der er en stor kvægproduktion i Danmark, importerer vi netto cirka 20.000 tons oksekød om året. Det skyldes blandt andet, at vi eksporterer mange tyrekalve fra mælkeproduktionen, som lige så godt kunne fedes op herhjemme. Foto Colourbox.

Perspektivering

Kvæghold vil også i fremtiden kunne være en vigtig del af vores husdyrproduktion, men vi er nok nødt til at finde andre produktionsformer, hvor kvægets gavnlige effekter i vores økosystem kommer mere til sin ret. Det vil kræve nogle omstillinger af, hvordan vi nu benytter landbrugsjorden, og det vil kræve en stor del smidighed at kunne se fordelene på den korte bane. Med et langt sigte vil det – med al sandsynlighed - være en stor fordel for den danske kvægproduktion, hvis vi formår at levere fødevarer, der lever op til kravene om lav klimabelastning. Tænk, hvis koen kunne gå fra at være en klimaskurk til at være en klimahelt? Mulighederne er der, men det vil kræve en stor indsats fra erhvervet og en tilsvarende anerkendelse af indsatsen fra myndigheder og forbrugere.

Referencer

Allan Savory et al: Holistic management handbook, Island press, 2006

TED talk, Allan Savory, 2013

Emneord:

Kvæg

Foder

Klima

Denne artikel er del af

DVT årgang 2023 nr. 10

